27.10.2021 EOAK/7246/2021

Eduskunta
Lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Viite: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta (HE 7/2021 vp.)

Sukupuoleen perustuva vaikutin koventamisperusteena

Lakivaliokunnan kokouksessa 26.10.2021 käsiteltyä eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläisen lausuntoa täydentävästi totean lakivaliokunnalle kunnioittavasti seuraavaa:

1. Symbolisen rikosoikeuden kielto

Hallituksen esityksessä todetaan (s. 15), että yleisten kriminalisointiperiaatteiden valossa niin sanottuihin symbolisiin rikoslain säännöksiin tulee suhtautua kielteisesti. Sen jälkeen todetaan, että esityksen pääasiallinen vaikutus on ilmentää sukupuoleen kohdistuvan vihan moitittavuutta ja siten vaikuttaa myös asenteisiin. Esityksen arvioidaan (s. 16) edistävän ja parantavan tosiallisesti erityisesti naisten osallistumista yhteiskunnalliseen keskusteluun eri toimijoina. Yleisten asenteiden kaikenlaiseen sukupuolivihaa ilmentävään rikollisuuteen - olipa kyseessä nais- tai miesvihaa osoittavat teot - arvioidaan esityksen johdosta muuttuvan aikaisempaa kielteisemmiksi. Asenteisiin vaikuttamisen esimerkiksi kouluissa ja kodeissa ei katsota voivan korvata lainsäädännöllisiä uudistuksia (s. 19).

Hallituksen esityksessä on arvioitu, ettei uudistus lisäisi käsiteltäväksi tulevia tapauksia esitutkinnassa, syyttäjien toiminnassa eikä tuomioistuimissa. Esitetyn uuden koventamisperusteen soveltamisessa kyse olisi vuosittain yksittäisten, alle kymmenen rangaistuksen ankaroitumisesta (s. 16).

Lakivaliokunnan kokouksessa käytiin 26.10.2021 edellä todettuun ehdotetun lain tarkoitukseen ja luonteeseen liittyen keskustelua sym-

bolisen rikoslainsäädännön kiellosta ja sen merkityksestä nyt kysymyksessä olevan hallituksen esityksen arvioinnissa.

Kattava esitys symbolisen rikosoikeuden kiellon sisällöstä löytyy Sakari Melanderin väitöskirjan (Kriminalisointiteoria – rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset 2008) sivuilta 364-367. Melander pelkistää kiellon käyttöalan kirjassaan seuraavasti:

> ”Jos kriminalisoinnilla on tarkoitus yksinomaan `välittää tiettyä viestiä´, sen perusteltavuutta on pohdittava erityisen tarkoin, etenkin jos olemassa olevat kriminalisoinnit pääosin jo kattavat ehdotettavan kriminalisoitavan käyttäytymisen.”

Koska lakivaliokunnan on käsittääkseni vielä tarkoitus kuulla Melanderia asiantuntijana nyt kysymyksessä olevassa asiassa, en pidä tarpeellisena tässä yhteydessä selostaa tarkemmin Melanderin kirjan sisältöä. Totean kuitenkin omana käsityksenäni, että koventamisperusteiden lisäämistä rikoslakiin lienee lähtökohtaisesti arvioitava kriminalisointiperiaatteiden kannalta samalla tavalla kuin uusien kriminalisointien välttämättömyyttäkin.

Pelkästään symbolisista syistä ehdotettuihin kriminalisointeihin on perustuslakivaliokunnan käytännössä[1] suhtauduttu torjuvasti.

2. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate

Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ydinsisältöön kuuluu vaatimus laintasoisesta sääntelystä sekä säännöksen täsmällisyyttä koskeva vaatimus[2]. Laillisuusperiaate on perustuslain 8 §:n ja rikoslain 3 luvun 1 §:n ohella kirjattu myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklaan. Laillisuusperiaate edellyttää sitä, että rikosoikeudellisen säännöksen sanamuodon perusteella on pystyttävä ennakoimaan, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa tai erityisen rangaistavaa (koventamisperusteet).

Usein rikosoikeudellinen laillisuusperiaate - esimerkiksi ns. vihapuhekriminalisointien kohdalla - kytkeytyy erottamattomalla tavalla yhteen perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluvan täsmällisyysvaatimuksen kanssa. Kuten laillisuusperiaate myös perusoikeuksien rajoittamiseen liittyvän täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen noudattaminen edellyttää, että laissa käytetyt ilmaisut ja sanonnat ovat täsmällisiä[3].

---

[1] Ks. esim. PeVL 5/2009 vp, s. 3, PeVL 26/2004 vp, s. 3–4, PeVL 20/2002 vp, s. 6–7 ja PeVL 29/2001 vp, s. 4.

[2] Ks. esim. PeVL 48/2017 vp, s. 9, PeVL 10/2016 vp, s. 8–9, PeVL 56/2014 vp, s. 2/II ja niissä viitatut lausunnot. Myös KKO 2019:44 ja siinä viitatut ennakkopäätökset.

[3] Ks. esim. PeVL 40/2013 vp, s. 3, PeVL 54/2002 vp ja PeVL 19/2002 vp, s. 3.

Symbolisen rikosoikeuden kielto liittyy osaltaan epätäsmällisyyskieltoon sisältyvään oikeushyvän täsmällisen määrittelyn vaatimukseen. Symbolinen rikosoikeus ei tyypillisesti suojaa mitään täsmällisesti määriteltyä oikeushyvää. Tyypillisesti oikeushyvä voi symbolisessa rikoslainsäädännössä olla hyvin yleinen kuten kansantalous tai yleinen turvallisuus.

Nyt kysymyksessä olevassa hallituksen esityksessä operoidaan määrittelemättä jäävällä vihan käsitteellä ja vihan, erityisesti ns. vihapuheen, vastustamisella. Vastoin ehdotetun lain sanamuotoa vihavaikutin nostetaan perusteluissa koventamisperusteen soveltamisen kannalta ratkaisevaksi tunnusmerkiksi. Lain sanamuoto näyttää siis kattavan laajemman sukupuoleen perustuvien vaikuttimien kirjon kuin sen perustelut. Lain tarkoitusta ja tarkoitettua soveltamisalaa ei nähdäkseni ole muotoiltu ehdotetussa lakitekstissä täsmällisesti. Edellytetty rikoksen vaikutin on määritelty perusteluista ilmenevään lain tarkoitettuun soveltamisalaan nähden lakitekstissä tarpeettoman laveasti.

3. Perustuslakiin liittyvät näkökohdat

Kuten edellä olen todennut symbolisen rikoslainsäädännön kielto, rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen kuuluva epätäsmällisyyskielto ja ainakin ns. vihapuheen osalta perusoikeuksien rajoittamisperusteisiin liittyvän täsmällisyysvaatimus saattavat tässä tapauksessa kytkeytyä yhteen sellaista epäselvyyttä aiheuttavalla tavalla, joka antaa aiheen perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytämiseen lakiehdotuksen perustuslainmukaisuudesta.

Kuten lakivaliokunnalle aikaisemmin toimitetussa oikeusasiamiehen lausunnossa on todettu, nyt kysymyksessä olevan hallituksen esityksen arviointiin liittyy myös yhdenvertaisuuteen liittyviä näkökohtia sikäli, että perustuslain 6 §:ssä mainituista syrjintäperusteista ei rangaistuksen koventamisperusteisiin edelleenkään sisällytettäisi ikää eikä kieltä, vaikka koventamisperusteiden joukkoon nyt lisättäisiinkin sukupuoli.

Esittelijäneuvos Jarmo Hirvonen

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asiahallintajärjestelmässä.